

Luchtplaats

Van Herman Koch verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos uitgevers

<i>Red ons, Maria Montanelli</i>	<i>Korte geschiedenis</i>
<i>Eindelijk oorlog</i>	<i>van het bedrog</i>
<i>Eten met Emma</i>	<i>Geachte heer M.</i>
<i>Odessa Star</i>	<i>De greppel</i>
<i>Denken aan Bruce Kennedy</i>	<i>Makkelijk leven</i>
<i>Het diner</i>	<i>Finse dagen</i>
<i>De ideale schoonzoon</i>	<i>Een film met Sophia</i>
<i>Zomerhuis met zwembad</i>	<i>Het Koninklijk Huis</i>
	<i>Ga je erover schrijven?</i>

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Herman Koch

Luchtplaats

Veel leesplezier,
Je Derek L.

Ambo|Anthos
Amsterdam

You see, in this world there's two kinds of people, my friend: those with loaded guns and those who dig. You dig.

SERGIO LEONE

The Good, the Bad and the Ugly

I

SIMON

Het leek zo'n goed idee. Derek L. had een fijne pen, hij schreef gedichten en verhalen. Van gedichten heb ik geen verstand, maar de verhalen waren buitengewoon sterk: een krachtige, heel eigen toon. Vrijwel allemaal speelden ze zich af binnen de gevangensmuren. Vooral 'Luchtplaats' trof me, door de originele invalshoek. In dat verhaal is er sprake van een God die alles ziet omdat hij een bewakingscamera is, maar dat heb je aanvankelijk niet door. God observeert de gevangene die op de luchtplaats zijn eentonige rondjes loopt. Omgekeerd richt de gevangene al zijn hoop op de bewakingscamera. Aan de andere kant van de lens bevindt zich immers de vrije wereld.

Derek L. stuurde mij dat verhaal (en die gedichten) op. Hij was altijd al een bewonderaar geweest, schreef hij. Intussen had hij alles van mij gelezen. Ik kende hem natuurlijk van onze ontmoeting tijdens de leesclub. Een meisje van de bibliotheek had een leesclub voor gevangenen georganiseerd. Af en toe nodigde ze een schrijver uit. Ik schreef Derek L. terug over 'Luchtplaats': 'Ik weet niet of je nog meer verhalen hebt liggen, maar als titel voor een bundel is het ijzersterk.'

De gevangene in het verhaal beraamt zijn ontsnapping, niet

via de klassieke weg, met een over de gevangenis muur gegooid touw of een aantal aan elkaar geknoopte lakens, maar via de bewakingscamera. Hij heeft zijn zinnen gezet op die camera. Als hij aan de andere, de goede kant van de lens weet te komen is hij vrij. Op de luchtplaats ziet hij alleen de hoge grijze muren en een vierkant vlak blauwe lucht van de hemel. Aan de andere kant van de camera zal hij de luchtplaats van bovenaf zien en zo zelf God worden.

‘Ik heb er nog meer,’ schreef Derek L. terug. ‘Ik kan het iedereen aanraden, een verblijf achter de tralies. Iedere aankomende schrijver. Niemand wil met je afspreken. Er zijn geen verjaardagen of feestdagen die niet gemist kunnen worden. Er hoeven geen kinderen van school te worden gehaald. Er is geen vrouw die aan je hoofd zeurt wanneer jullie eindelijk weer eens een keer wat leuks gaan doen.’

Ik zorgde ervoor dat ‘Luchtplaats’ in een literair tijdschrift werd gepubliceerd. De redacteurs van *De andere canon* waren opgetogen. Het waren allemaal jonge honden. Dit was precies wat ze zochten om de oplage van het tijdschrift naar een respectabel aantal te krijgen. Ze vonden het verhaal goed, ze herken- den de kwaliteit, maar ik merkte meteen dat het vooral het idee van een gevangene met talent was dat hen aansprak. Een moor- denaar die voorlopig niet vrij zou komen. Een wild beest. Een leeuw die verveeld naar de bezoekers van de dierentuin kijkt. Daar staan ze, achter het hek, ze tillen hun kinderen op de muur zodat ze hem beter kunnen zien. De leeuw ligt te soezen, met zijn staart slaat hij de vliegen van zijn lijf – maar er ontgaat hem niets. Eén misstap en ze zullen zijn reactiesnelheid zien. Ze zul- len hoe dan ook te laat komen.

Hij stuurde meer verhalen. Eerlijk is eerlijk: ze waren geen van alle zo goed als ‘Luchtplaats’, maar nog altijd behoorlijk

goed. Ik benaderde een uitgever en benadrukte de gouden combinatie van veroordeelde zware crimineel en literair talent. Ik schreef de perfecte brief aan de betrokken gevangenisautoriteiten, laat dat maar aan een schrijver over. Het zou de presentatie van de verhalenbundel extra luister bijzetten als de auteur er zelf bij aanwezig kon zijn, schreef ik. Eén weekend. Wat was nou één weekend op een jarenlang verblijf achter de tralies? Zondagavond zou Derek L. zich weer bij de gevangenispoort melden. Ik stemde bij voorbaat in met alle voorwaarden die de gevangenisautoriteiten zouden stellen. De discrete aanwezigheid van rechercheurs in burger, een enkelband desnoods. Terwijl ik het woord *enkelband* opschreef, realiseerde ik me dat dit ook de titel van een van Derek L.'s verhalen was. Evenals *weekendverlof*. Ik speelde mijn laatste troefkaart uit. 'Mijn vrouw, Hanna Hanson, is rechercheur bij de Dienst Landelijke Recherche,' schreef ik. 'Derek L. zal die drie nachten bij ons thuis logeren. Een betere garantie dan mijn vrouw is er niet, hij zal zich wel twee keer bedenken voordat hij gekke dingen doet.'

Het beeld van de slapende leeuw is niet van mijzelf, het komt van hem, uit het laatste en langste verhaal: 'Savannegras'. Het is na 'Luchtplaats' het beste verhaal in de bundel. Het gaat over een crimineel die niet vergeet. In zijn cel overdenkt hij hoe hij wraak zal nemen op de vriend die hem verraden heeft. Hij vergelijkt zichzelf met een leeuw die ligt te soezen in het savannegras, alleen zijn oren bewegen af en toe, wanneer hij een vlieg wegjaagt. Het van de kudde afgedwaalde zebraveulen neemt aan dat de leeuw slaapt...

Je zou kunnen zeggen dat ik die verhalen beter had moeten lezen. Anders had moeten lezen. Dat ik me door de sterke metaforen en de krachtige stijl heb laten verblinden. Dat is allemaal makkelijk gezegd – achteraf.

Misschien is dit ook het moment om te bekennen dat mijn eigen motieven niet helemaal zuiver waren, maar ik berokkende er verder niemand schade mee, hield ik mezelf voor. Een schrijver met louter zuivere motieven zal van zijn levensdagen niets schrijven wat we ons later zullen herinneren. Ik had gewoon oog voor Derek L.'s talent, ik was de eerste die het had opgemerkt. Is een moordenaar per definitie een slechte schrijver? Eerder het tegendeel, zou ik zeggen.

Alles is inmiddels achteraf.

De donderdag begon zo mooi. De zon stond al laag boven de gevangensmuren toen ik Derek L. bij de poort kwam afhalen. Hij had een krachtige handdruk.

'Hallo,' zei hij. 'Leuk je nu eens een keer in de buitenlucht te ontmoeten, Simon.'

HANNA

Vroeger, nog niet zo lang geleden, draaiden alle hoofden zich om wanneer ik in de deuropening van een café of restaurant verscheen. Ik wist alle ogen op me gericht terwijl ik naar de bar toe liep of me door een ober naar mijn tafeltje liet begeleiden. Of nee, niet alle ogen: de vrouwen keken korter.

Dat was dus vroeger. Mannen op bouwsteigers legden hun gereedschap neer om naar me te fluiten. Ze floten niet alleen, ze keken me na tot ik de hoek om was verdwenen. In een tram of bus stond er niemand voor me op. *Waarom zouden we haar iets cadeau moeten doen?* zullen ze gedacht hebben.

Nu is het fluiten opgehouden, het blijft stil als ik langs de bouwsteigers loop. De bouwvakkers kijken nog wel. Ik zie dat ze even hun hoofd omdraaien, vanuit hun ooghoeken hebben ze een vrouw de hoek om zien komen, daarna gaan ze weer door met hun werk. En laatst stond er iemand in de bus voor me op en bood me zijn zitplaats aan. Een man, niet eens zo heel veel jonger dan ik. Ik schudde mijn hoofd. De volgende keer ga ik gewoon zitten, heb ik bedacht.

Je hoort vrouwen – mijn vriendinnen, vrouwen in tijdschriften en op tv – vaak klagen over het passeren van een bepaalde

leeftijd. Alsof het de grens is van een land waar je voorgoed uit wordt gezet, terugkeer is onmogelijk. 'Van de ene op de andere dag ben ik onzichtbaar geworden,' zeggen ze. 'Ze fluiten niet meer. Ze houden de deur niet meer voor me open. In een restaurant wordt mijn stoel niet meer voor me naar achteren geschoven.'

'Niemand koopt nog bloemen voor me,' hoorde ik een vrouw in een tv-programma eens zeggen. Ze probeerde erbij te lachen, alsof het allemaal één grote grap was. Of misschien hoopte ze wel dat honderden kijkers haar bloemen zouden sturen.

Ik ben zo niet. Mij zul je niet horen klagen. Ik koop mijn bloemen zelf wel. Achteraf gezien begon het met een enkele grijze haar, daarna werden het er al snel meer. In het begin liet ik het nog zo, toen viel ik in de categorie 'ziet er nog best goed uit voor haar leeftijd'. Maar helemaal grijs wilde ik niet worden, zover zou ik het niet laten komen. De ene dag ben je nog een kerstboom met slingers, lichtjes en engelenhaar, de volgende dag lig je 's ochtends bij de andere kerstbomen naast de vuilcontainer. Ik had dik haar, dik en zwart. Nu is het geveerd. Het is ook onmiskenbaar dunner. Als je goed kijkt is het leven er een beetje uit.

Ik heb de onzichtbaarheid omarmd als een goede vriendin bij wie je na een scheiding op de bank mag slapen. Vandaag de dag kan ik gewoon een café in lopen. Als ik in mijn eentje in een restaurant zit, komen er geen mannen meer naar me toe. Ze laten geen glas champagne of een roos meer bij mijn tafeltje brengen. Ik herinner me vooral het ongemak: ik móést me wel omdraaien, mijn glas heffen, glimlachen en toosten. Daarna kon ik niet eens tot tien tellen of hij stond al naast mijn tafeltje. *Vind je het goed als ik even bij je kom zitten?* Ook een klassieker: *Hoe is het mogelijk dat een mooie vrouw als jij zonder gezelschap moet dineren?*

Het is nu wel zo rustig. Ik doe het niet zo heel vaak, maar ik voel me beslist niet zielig wanneer ik in mijn eentje aan een restauranttafeltje zit. Je moet de obers wel in de gaten blijven houden. Vroeger zetten ze me aan een tafeltje bij het aquarium of bij het raam. Tegenwoordig proberen ze me achter een grote vingerplant te verstoppen, of in een stil hoekje naast de deur van het toilet. Als ik met Simon uit eten ga is alles weer anders. Ze kennen hem meestal van gezicht en mij alleen als de vrouw naast dat gezicht.

DEREK

Natuurlijk zullen alle gevangenen tegen je zeggen dat ze hier onschuldig vastzitten, maar ik ben echt onschuldig. Tot op zekere hoogte, moet ik er meteen bij zeggen. Er zijn mij bepaalde feiten ten laste gelegd. Sommige feiten zijn nooit bewezen. Ik kan het misschien beter zo zeggen: zij zijn begonnen. Je kunt wel blijven praten, maar op een zeker moment moet je aan iemand paal en perk stellen, anders word je het lachertje. Ze moeten je serieus blijven nemen. En hoe serieus is iemand die op een dag met een blaffer voor je neus staat? Nou?

Ik heb geen spijt. Hooguit vind ik het jammer dat het zo is gelopen. Ik was nooit van plan hier lang te blijven. De tunnel is tot onder de doucheruimtes gevorderd, nog twee maanden graven en ik ben hier weg. Nee, grapje, er is helemaal geen tunnel. Die tunnel bestaat alleen in mijn hoofd. Maar ik kom er wel door tot rust. Soms lig ik op bed en graaf ik een kwartiertje verder aan mijn tunnel. Ik heb dat weleens gelezen over gijzelaars, dat ze dat ook doen. Terry Waite, die priester, werd bijna vijf jaar vastgehouden door Hezbollah, in een keldertje van twee bij twee, met helemaal niks – geen boeken, geen kranten, niks, nada. Dus die gast heeft in die vijf jaar een heel kasteel gebouwd. In zijn